

RAPPORT OM
**Hot och våld bland kommun- och
landstingsanställda 2005–2009**

Förord

AFA Försäkring ger trygghet och ekonomiskt stöd vid sjukdom, arbetsskada, arbetsbrist och dödsfall. Våra försäkringar är bestämda i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter. Vi försäkrar drygt fyra miljoner människor i privat näringsliv, kommuner, landsting och regioner.

2 AFA Försäkring har en unik kunskap om ohälsa i arbetslivet. Denna kunskap kommer från alla enskilda skadeanmälningar som lagras i vår skadedatabas, där det idag finns mer än 10 miljoner ärenden. Det är en unik skadedatabas där vi under mer än 30 år har samlat information om sjukdomar och skador. Vi redovisar utvecklingen i vår årliga rapport "Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro". I dessa årsrapporter framgår att hot, våld och rån har orsakat cirka 10% av de allvarliga arbetsolycksfallen under en lång rad av år.

AFA Försäkring bedriver på uppdrag av Sveriges Kommuner och Landsting samt fackliga organisationer i samverkan ett preventionsprojekt kring Hot och våld. AFA Försäkring har även en särskild grupp inom vår skadereglering som är specialiserad på att handlägga arbetsskador som har att göra med hot, våld och rån.

I denna rapport har vi med hjälp av fritextanalys speciellt studerat skador till följd av hot och våld för kommun- och landstingsanställda. De yrkesgrupper som vi särskilt granskat är undersköterskor och vårdbiträden, mentalskötare och -vårdare, sjuksköterskor, lärare och skolledare, psykologer och socialsekreterare samt förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare.

Rapporten konstaterar att cirka hälften av de allvarliga hot och våldsskadorna drabbar kommun och landstingsanställda..

Rapporten ger fördjupad kunskap om vilken typ av arbetsuppgifter och arbetsmoment som ger upphov till hot och våldsskador. Rapporten ger också förslag på förändringar i arbetsmiljön så att risken för att exponeras för hot och våld minskar.

Michel Normark

Chef Analys och Försäkringsvillkor
AFA Försäkring

Skador som uppkommit genom hot och våld bland kommun- och landstingsanställda 2005–2009

Under de senaste åren har hot, våld och rån blivit en av de vanligaste orsakerna till att skador uppstår i arbetslivet. Under flera års tid har AFA Försäkrings årliga arbetsskaderapport* visat på att mer än tio procent av samtliga allvarliga arbetsolycksfall beror på hot, våld och rån. I dessa fall har traumat efter skadan varit så allvarlig den som skadats fått betydande/kraftiga psykiska eller fysiska besvär i minst 30 dagar efter olycksfallet. Den ökande trenden kan delvis bero på ökad benägenhet att anmäla och att man idag har större kunskap om hur man utreder dessa händelser.

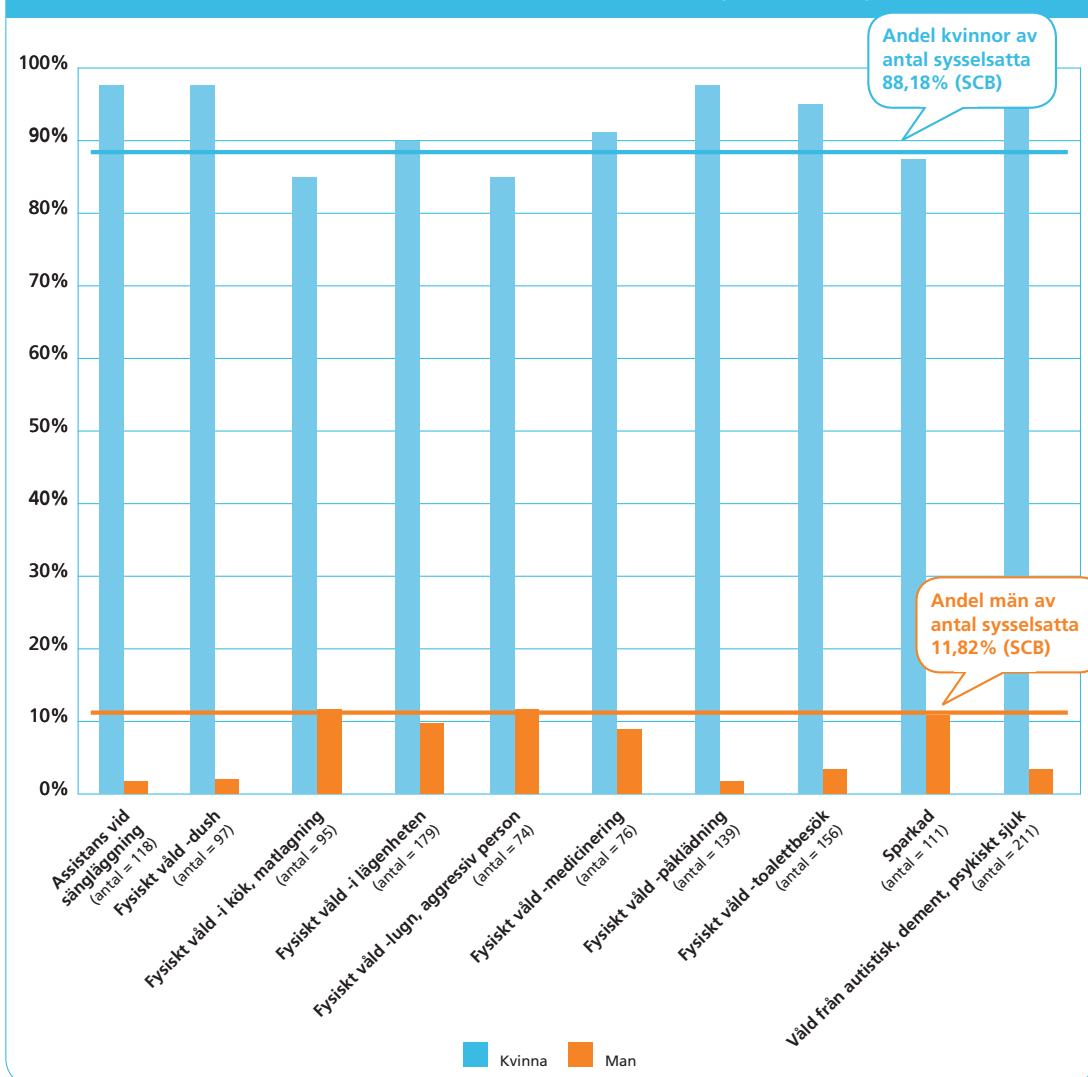
Ungefär hälften av de allvarliga hot- och våldskadorna drabbar personer som arbetar i kommuner och landsting. En stor del av skadorna sker då i samband med vård- och omsorgsarbete, i förskoleverksamhet, i skolan och i socialtjänsten. Dessa resultat gör det angeläget för AFA Försäkring att gå vidare och söka en fördjupad förståelse och kunskap om orsakerna till hot och våld inom kommuner och landsting. I denna studie har vi därför valt att med utgångspunkt från data i AFA Försäkrings skaderegister närmare analysera hot- och våldsrelaterade arbetsolycksfall i kommuner och landsting.

Samtliga skador – totalt 6 604 – som uppkommit genom hot och våld bland kommun- och landstingsanställda under de fem åren 2005–2009 analyserades med hjälp av textanalysverktyg. De största yrkesgrupperna i skadematerialet var undersköterskor och vårdbiträden, mentalskötare och -vårdare, förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare, lärare och skollärdare, psykologer och socialsekreterare samt sjuksköterskor. Ett mindre antal läkare, arbetsterapeuter, sjukgymnaster, städare och säkerhetspersonal förekom även i materialet.

Textanalysen resulterade i att 80% av skadorna kunde hänföras till trettio två olika kluster som mer eller mindre detaljerat beskriver vad som hänt vid skadetillfället. Om de vanligast förekommande händelsebeskrivningarna fördelas på respektive yrkesgrupp framträder de arbetsmoment och rutiner i yrket där risken för skador genom hot och våld är störst.

* "Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro 2010".

Undersköterskor och vårdbiträden (antal = 2 439)

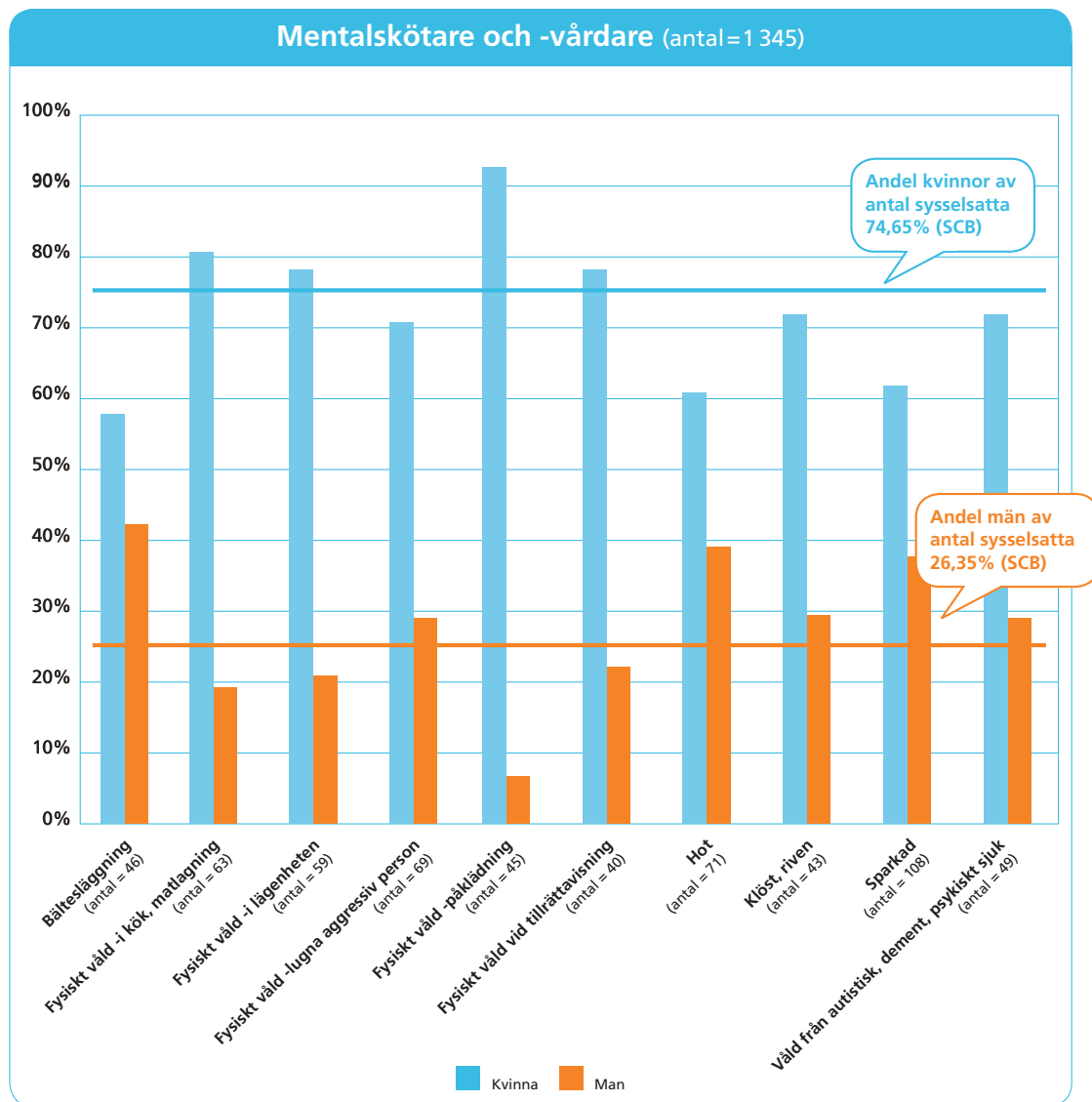

4

Rapporteringen av hot och våld i arbetet ger en bild av hur arbetsmiljön för personalen i hemtjänst och äldreomsorg förändras. Fysiskt våld från förvirrade, aggressiva och dementa boende är något som de flesta i jobbet numera har erfarenhet av. Problemen finns såväl inom hemtjänsten som inom andra vårdformer.

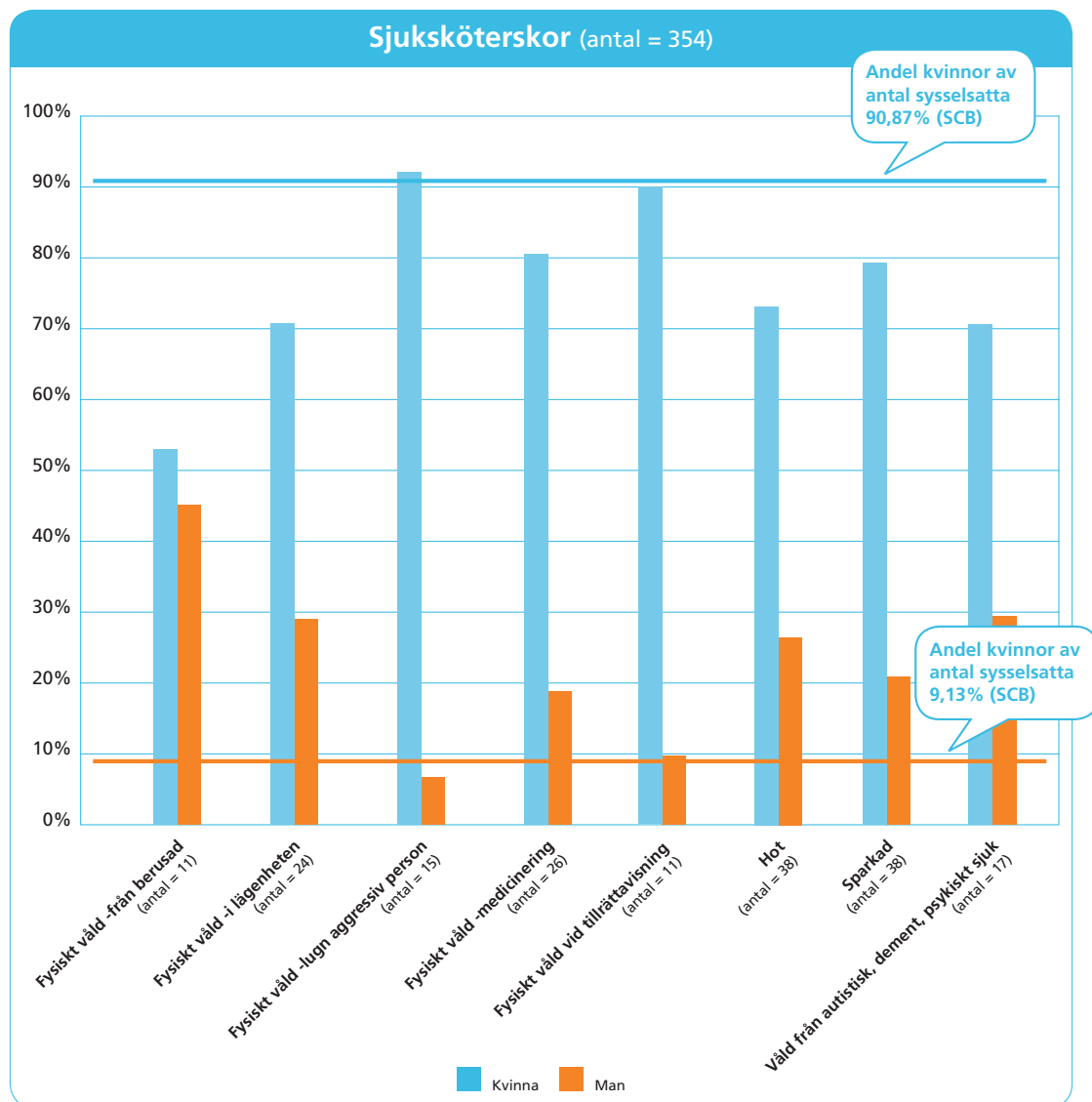
De arbetsuppgifter i omvårdnadsarbete vid vilka man speciellt drabbas av hot och våld är i första hand vid den assistans som kan utmana individens integritet, bl.a. vid toalettbesök, vid påklädning, vid sängläggning, vid assistans i duschen och när man ska ge medicin.

I allmänhet är det fråga om våld av typen att man blir klöst, riven eller får handleden omvriden, men sparkar och knytnävsslag förekommer.

Hot och våld inom psykiatri och missbruksvård är ett gammalt och välkänt fenomen, men där rutiner och benägenhet att rapportera förändrats över åren. Man kan förmoda att fler skador rapporteras numera än tidigare.

Mentalskötare och -vårdare exponeras mindre för hot och våld i samband med hygienassistans och mer i regelrätta konfrontationer med ilska och konflikter. Yrkesrollen innebär en auktoritet som ingriper för att lugna och tillrättavisa aggressiva patienter. Våldet är allvarligare i dessa yrkesgrupper som oftare exponeras för yngre och starkare vårdtagare. Man blir hotad, sparkad och klöst. Manliga skötare är överrepresenterade bland våld i samband med bältesläggning och kvinnliga skötare är överrepresenterade vid påklädnig.

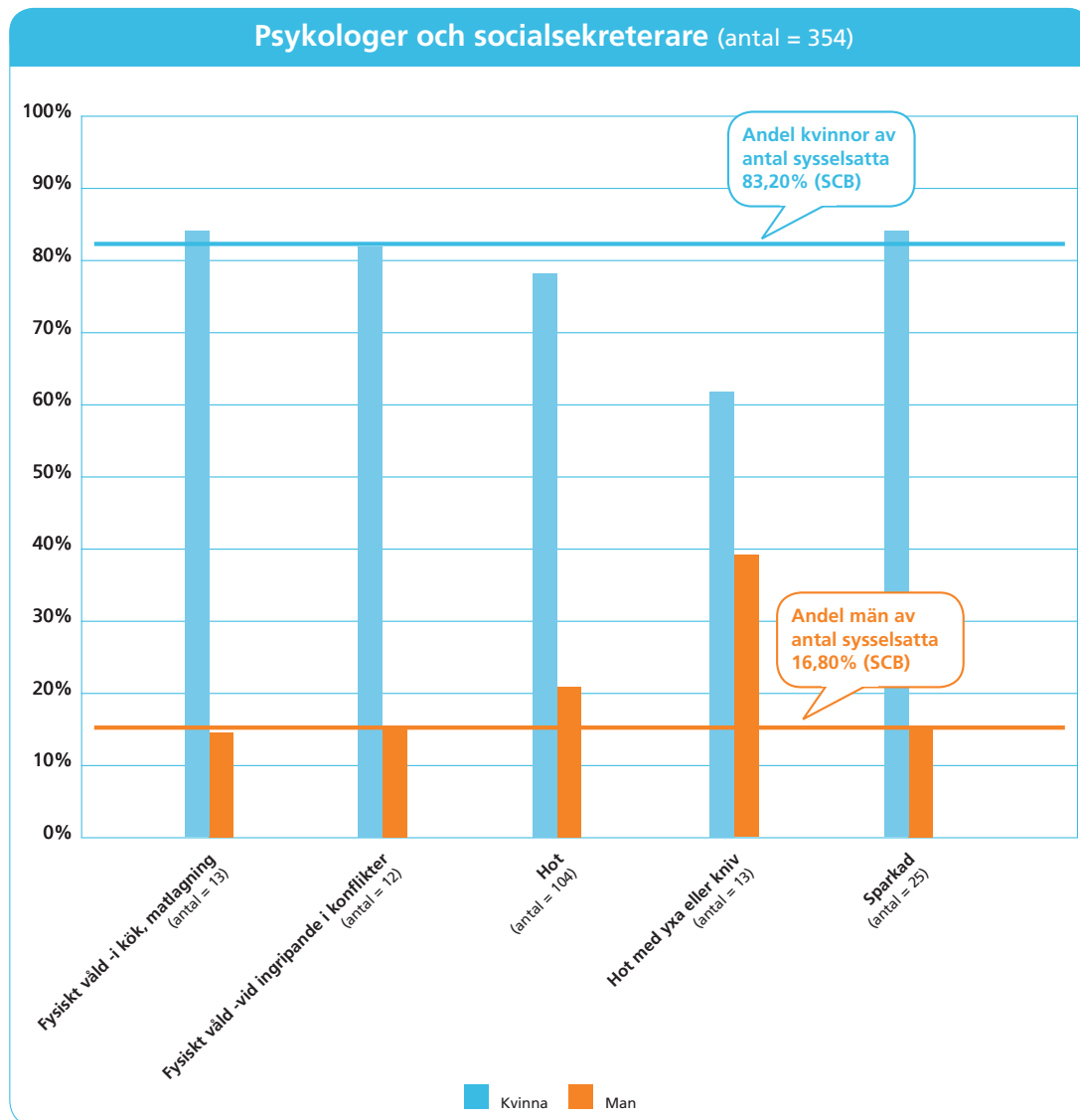
Vårdpersonalen vid akutmottagningen och i distriktsvården utsätts för hot och våld när de tar om hand och försöker lugna aggressiva och berusade personer och när de ska behandla dementa och förvirrade gamla patienter. Sjuksköterskor drabbas också av våld när hon/han söker tillrättavisa vårdtagare. En betydande del av skadorna uppstår vid medicinering och i de vårdades lägenheter; den vanligaste formen av våld är att man blir hotad eller att man blir sparkad.

Kommentar:

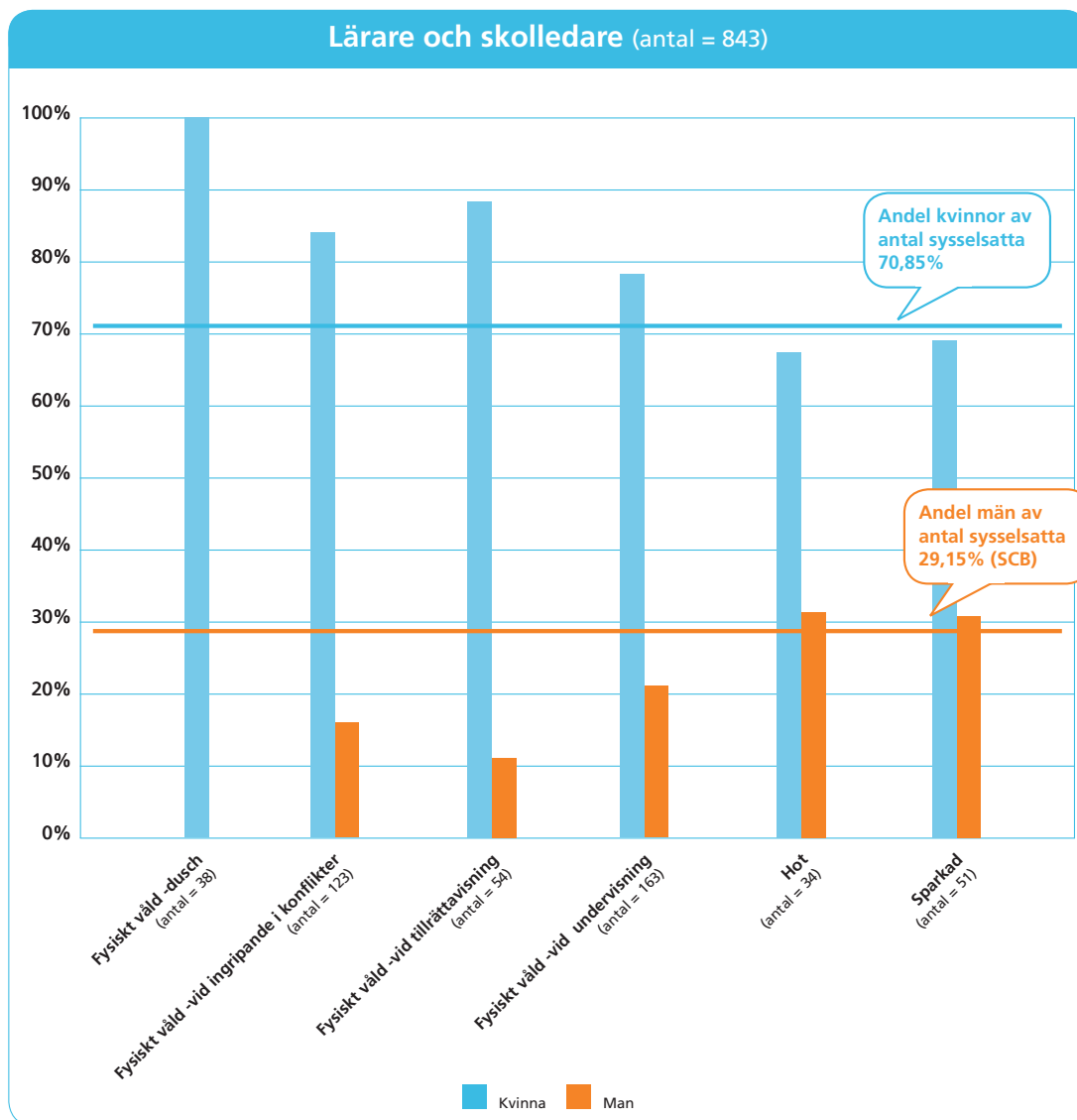
De potentiellt integritetshotande assistansuppgifterna i omvårdnadsarbetet – intimhygien, på- och avklädning, hjälp på toaletten – bör särskilt analyseras med tanke på metodik och kompetens. Arbetsmomenten kräver att tillräckligt med tid avsätts för att risken för våldsamheter från patienten ska minska. Bättre tekniska hjälpmedel, mer och säkrare tillgång till lyft- och förflytningsutrustning samt fördjupade metodkunskaper hos omvårdnadspersonalen kan också minska skadeproblemen.

Konflikthantering i vård och omsorgsarbete är ett kunskapsområde som behöver utvecklas. Bättre metoder för hantering och avvärjning av fysiskt våld behöver ingå i skötarens och vårdarens yrkeskompetens.

Vid vissa tillfällen – till exempel vid vissa helger bör man överväga om resurser och rutiner för att hantera berusade och våldsamma personer på akutmottagningen är tillräckliga.

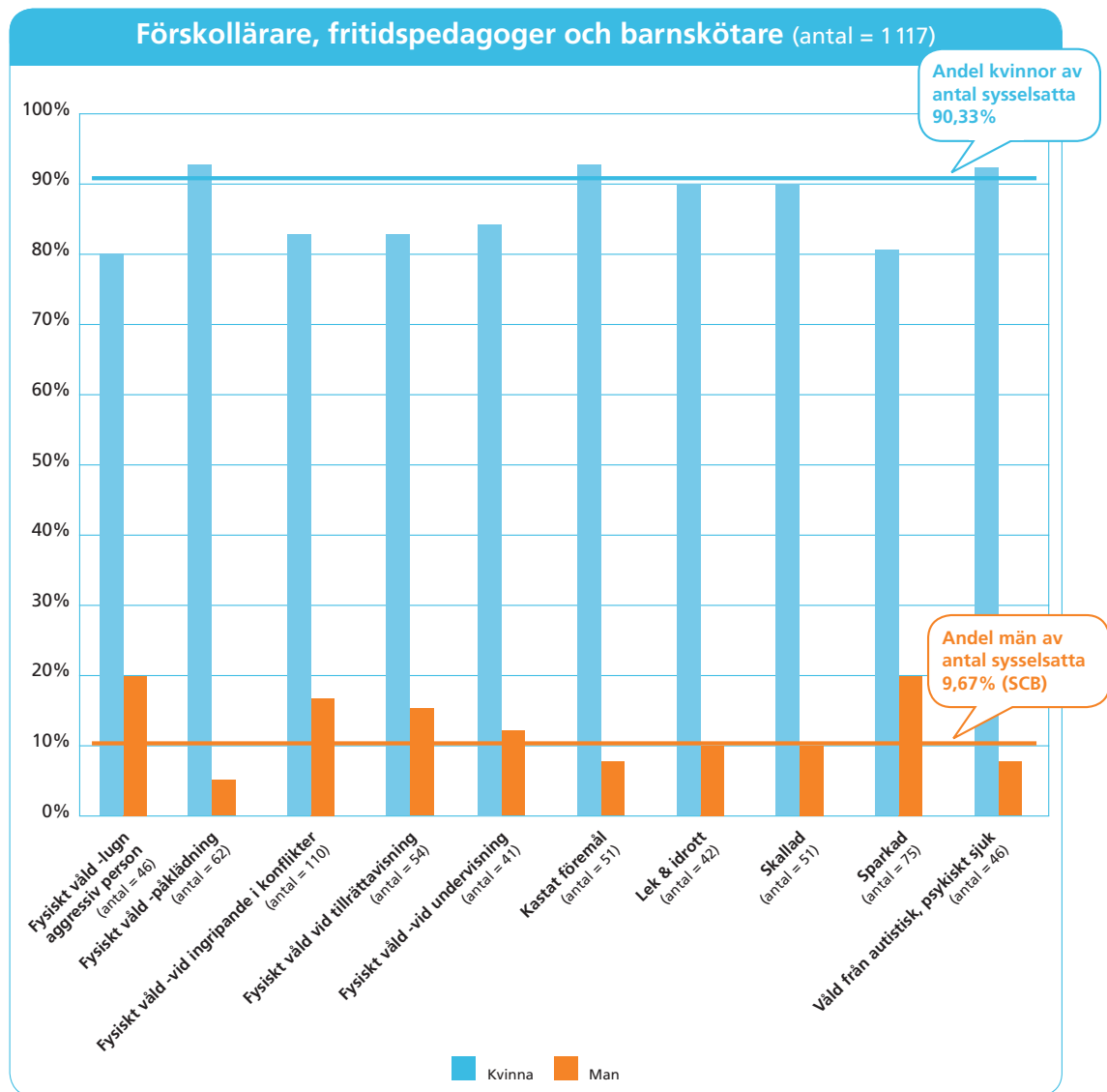

Bland psykologer och socialsekreterare är verbala hotelser den allra vanligaste skadan. Den representerar 30% av allt hot och våld de utsätts för. Fysiskt våld förekommer också, ofta kopplat till när man ingriper i konflikter mellan andra personer/klienter. Ett mindre antal skador innebär att man har hotats med vapen, med kniv eller yxa. Manliga yrkesutövare är här starkt överrepresenterade. Det fysiska våldet handlar oftast om att man blir sparkad, klöst eller riven.

I skolan uppstår huvuddelen av det fysiska våldet i undervisningssituationen (20%), när läraren skall tillrättvisa eleven och när han/hon försöker ingripa i konflikter. Duschen, där skolpersonalen förväntas utöva tillsyn, är också en plats där man riskerar att utsättas för våldsamheter. Skadorna bland innebär oftast att man hotas eller blir sparkad.

Bland förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare uppstår skador till största delen vid ingripande i konflikter, eller när man ska lugna eller tillrättavisa aggressiva barn. Det förekommer också hot och våldskador i vården av autistiska och kognitivt handikappade barn och ungdomar. En hel del av det fysiska våldet i förskolan inträffar under lek och idrott. Personal har till exempel fått föremål kastade på sig, man har blivit sparkad. Det är också vanligt att man blir skallad, vilket är en typisk skada som kan tillfogas en stor person av en liten, med eller utan avsikt.

Kommentar:

I socialtjänsten utgörs den huvudsakliga delen av våldet i arbetsmiljön av verbala hot. Om man vill vidta åtgärder mot detta bör man överväga att i rutinerna för möte med klienter vara tydligare med att informera klienter om vad som betraktas som hot, hur detta registreras och anmäls och vilken konsekvens det kan få.

Ett liknande arbetssätt kan tillämpas i skolan, där man borde överväga att det blir rutin, att omedelbart anmäla hot och våld till polis och socialtjänst.

I förskolan förekommer ofta fysiskt våld i mötet mellan vilda, sparkande, ibland aggressiva barn och personal.

Vi försäkrar för ett bättre arbetsliv

POSTADRESS **AFA Försäkring 106 27 Stockholm** BESÖKSADRESS **Klara Södra Kyrkogata 18**
KUNDCENTER **0771-88 00 99** VX **08-696 40 00** FAX **08-696 45 45** INTERNET **www.afaforsakring.se**